

Det förstärkta folkinitiativet

Trender och erfarenheter från folkinitiativ
och folkomröstningar

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Det förstärkta folkinitiativet

Trender och erfarenheter från folkinitiativ och folkomröstningar

Upplysningar om innehållet:

Björn Kullander, bjorn.kullander@skr.se

Martin Lidhamn, martin.lidhamn@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2023

ISBN: 978-91-8047-210-4

Produktion: Advant

Förord

Sammanlagt har 50 folkomröstningar hållits efter det att folkomröstningsinstrumentet reformerades 2011. 44 av dessa har föranletts av folkinitiativ och sex har utlysts genom kommunfullmäktiges beslut. Att flera initiativ har tagits och flera folkomröstningar har genomförts under de år reformen har varit i kraft är i linje med ambitionen att ge medborgarna större inflytande över den politiska dagordningen och öka intresset och engagemanget för kommunpolitiska frågor. Men det finns också invändningar som handlar om att den representativa demokratin försvagas om en relativt liten andel befolkningen kan tvinga fram folkomröstningar i olika frågor. Det kan också vara oklart vem som har ansvaret för det beslut som fattas med ledning av en folkomröstning. För att få en bild av hur det förstärkta folkinitiativet fungerat från att det trädde i kraft 2011 fram till i dag har Ann-Cathrine Jungar, Södertörns högskola, fått i uppdrag av Sveriges Kommuner och Regioner att ta fram en rapport. Den bygger vidare både på tidigare kartläggningar och rapporter om folkinitiativ och folkomröstningar som SKR givit ut. Vår förhoppning är att denna rapport ska kunna användas som kunskapsunderlag och bidra till fortsatta diskussioner om kommunala folkinitiativ och folkomröstningar.

Stockholm i november 2023

Lena Langlet
Demokratisektionen

Sveriges Kommuner och Regioner

Innehåll

- 5 **Kapitel 1. Inledning**

- 7 **Kapitel 2. Kommunal direktdemokrati**

- 11 **Kapitel 3. Antal folkinitiativ och folkomröstningar**
12 Folkomröstningarna mellan 2011 och 2022

- 17 **Kapitel 4. Folkinitiativens frågor och initiativtagare**
18 Initiativtagarna
21 Folkomröstningarnas frågeställningar

- 24 **Kapitel 5. Valresultat, deltagande och utfall**
29 När följs folkomröstningen?

- 36 **Kapitel 6. Sammanfattning och avslutande kommentarer**
37 Mer deltagande, och inflytande
38 Två legitima folkviljor?
39 Den direkta demokratins roll i den representativa demokratin

Inledning

I den här rapporten kartläggs erfarenheterna av det reformerade folkinitiativet från det att det trädde i kraft i januari 2011 fram till och med 2022. Flera initiativ har tagits och flera folkomröstningar har genomförts under de elva år reformen har varit i kraft, vilket är i linje med reformens målsättning att öka det direkta deltagandet på lokal nivå.

Rapporten är disponerad på följande sätt. Efter en kort inledning om de kommunala direktdemokratiska erfarenheterna, följer en presentation av de 44 genomförda folkomröstningarna, som föranletts av folkinitiativ. Sammanlagt har 50 kommunala folkomröstningar genomförts under tidsperioden. Sex av dessa är institutionella initiativ, det vill säga folkomröstningar initierade av kommunfullmäktige.¹ Dessa behandlas inte i rapporten.

Därefter beskrivs initiativen – initiativtagarna och frågeställningarna. I rapporten presenteras vilka initiativ som tagits och initiativtagarna.² Avslutningsvis analyseras folkomröstningarnas resultat och valdeltagandet, samt huruvida folkomröstningen påverkat det politiska beslutsfattandet.

Not. 1 Folkomröstningarna i Trosa 2013 om länsbyte, Bengtsfors om bildandet av en Dalslandskommun, Ljusnarsberg om namnbyte 2014, Gislaved 2018 om placeringen av en simhall, samt folkomröstningarna i Mörbylånga och Borgholm om Öland skulle bli en kommun 2019 utlystes av kommunfullmäktige i respektive kommun. Dessa sammanlagt sex kommunala folkomröstningar ingår inte i analysen.

Not. 2 Däremot kommer inte kommunfullmäktiges behandling av de folkinitiativ som erhållit en tillräcklig mängd underskrifter att analyseras då data saknas om 1) vilka av initiativen fått 10 procent av de nödvändiga underskrifterna och 2) hur kommunfullmäktige i dessa fall hanterat dessa, det vill säga i vilken utsträckning har medborgarnas önskemål om att hålla en folkomröstning i en specifik fråga avslagits respektive bifallits av KF. Data saknas för de folkinitiativ som inte nått upp till 10 % av de röstberättigades namnunderskrifter 2015-2022. All data som finns för perioden mellan 2015 och 2022 är från folkinitiativ som ledde till folkomröstningar.

Rapporten konkluderas med en sammanfattning av resultaten och avslutande kommentarer kring folkomröstningens roll i den kommunala representativa demokratin. Material från tre enkätundersökningar från SKR har använts för kartläggningen (2013, 2015 och 2020). Även offentligt material och mediematerial har använts för sammanställningen av rapporten.

Kommunal direktdemokrati

Sverige har i en internationell jämförelse haft få landsomfattande folkomröstningar. 1921 blev det möjligt att genomföra nationella folkomröstningar och sex folkomröstningar har hållits under drygt 100 år.³ Folkomröstningsinstitutet har med jämna mellanrum varit föremål för livliga politiska diskussioner och utredningar, men det politiska intresset att utvidga eller stärka de direktdemokratiska instrumenten har varit avvaktande. Internationellt har det uttryckts en viss förvåning över att folkomröstningar varit jämförelsevis ovanliga i de nordiska länderna. Historiskt har medborgarnas politiska deltagande i val, politiska partier och organisationer varit omfattande. Inom de politiska partierna skapades strukturer för aktiva partimedlemmar och intresseorganisationer integrerades i det politiska beslutsfattandet. Den svenska demokratiska traditionen har präglats av en principiell uppslutning och stora faktiska inslag av deltagardemokrati. Däremot har direktdemokratiska inslag setts som svårförenliga med representativ demokrati, men även som överflödiga mot bakgrund av det omfattande deltagandet i övrigt.

Den kommunala arenan har däremot haft större inslag av direktdemokrati både historiskt och inte minst i nutid. På den kommunala nivån står flera direktdemokratiska instrument till förfogande: Folkomröstningar kan utlösas av kommunfullmäktige och är ett institutionellt initiativ då initiativrätten tillkommer en politiskt vald institution. Ett folkinitiativ innebär att ett bestämt antal av de röstberättigade medborgarna kan initiera en folkomröstning. Folkinitiativen kan vara direkta eller indirekta: I det förra fallet hålls en folkomröstning om det reglerade antalet namnunderskrifter samlats in, i det senare fallet tar den beslutsfattande

Not. 3 Alkoholförbud (1922), införande av högertrafik (1955), arbets- och tjänstepension (1957), kärnkraft (1980), EU-medlemskap (1994) och EMU/euro (2003).

församlingen beslut om folkomröstning ska hållas eller inte. Det svenska lokala folkinitiativet är ett indirekt initiativ eftersom kommunfullmäktige (eller regionfullmäktige) tar beslut om folkomröstning på basen av folkinitiativet. Sammanlagt har 147 folkomröstningar hållits sedan 1980 (Valmyndigheten).

Därtill finns möjligheter för enskilda medborgare att lämna in förslag, så kallade medborgarförslag, på åtgärd i en fråga till kommunfullmäktige. Cirka 200 kommuner har introducerat medborgarförslag sedan 2002. De kommunala direktdemokratiska instrumenten är av olika karaktär. Folkinitiativ och medborgarförslag är agendasättande instrument då medborgarna kan föreslå att en fråga ska göras till föremål för folkomröstning eller behandlas av de valda kommunala representanterna i kommunfullmäktige.

Direktdemokrati har en lång kommunal historia. Kommunstämmorna – direktdemokratiska organ bestående av myndiga och röstberättigade kommuninvånare – utgjorde många mindre kommuners beslutande organ fram till början av 1900-talet. Så sent som 1944 hade en fjärdedel av de svenska kommunerna fortsättningsvis ett stämmsystem i stället för valda kommunfullmäktige. Kommunala folkomröstningar infördes i kommunallagen 1977. Under 1990-talet intensifierades debatten om en stärkt kommunal demokrati och som ett led i detta utvidgades det kommunala folkomröstningsinstitutet 1994 med bestämmelser om folkinitiativ. Om fem procent av de röstberättigade i en kommun eller region begär folkomröstning ska kommun- eller regionfullmäktige ta ställning till om medborgarnas förfrågan ska tillstryka eller avslås. Beslut om folkomröstning fattas med enkel majoritet och kommunfullmäktige formulerar den fråga som medborgarna ska ta ställning till i folkomröstningen. De kommunala folkomröstningarna, oberoende om de är initierade av kommunfullmäktige eller tillkommit genom ett folkinitiativ, är alltid rådgivande.

Det kommunala folkinitiativet från 1994 utsattes snabbt för stark kritik eftersom medborgarnas begäran om folkomröstning i regel avslogs av de folkvalda politiska representanterna i kommunfullmäktige. Nio av tio initiativ avslogs mellan 1994 och 2004.⁴ Redan 1996 beskrev demokrati- och utvecklingskommittén folkinitiativet som en ”skendemokratisk” reform. Kommundemokratikommittén (2001) kallade reformen ett misslyckande då politikerna enbart i undantagsfall beslöt att hålla folkom-

Not. 4 Wallin, Gunnar, 2007, Direkt demokrati Det kommunala experimentalfältet, Stockholm, Stockholms universitet.

röstning på basen av folkinitiativ. Det fanns två alternativ: Att helt ta bort folkinitiativet eller att förstärka det. I Kommundemokratikommitténs betänkande från 2001 föreslogs en förstärkning av det kommunala folkinitiativet, vilket även demokratiutvecklingskommittén föreslog 1996: Om tio procent av de röstberättigade i en kommun krävde folkomröstning måste kommunfullmäktige genomföra en folkomröstning, det vill säga, ett ”direkt initiativ föreslogs” (SOU 2001:48). Detta förslag ansågs vara för radikalt och sågs som ett hot mot den representativa demokratin då en minoritet av medborgarna skulle få en möjlighet att påverka den politiska dagordningen som de folkvalda genom val fått mandat att hantera. Förslaget lämnades utan åtgärd.

I samband med den senaste grundlagsutredningen reformerades det kommunala folkinitiativet. Beslutet motiverades med att folkinitiativet från 1994 var ett misslyckande då det inte resulterat i flera folkomröstningar och fått avsedda effekter i form av ett ökat medborgerligt deltagande, utan snarare bidragit till ett ökat missnöje:

”Syftet var att det skulle bli fler kommunala folkomröstningar. Så har emellertid inte blivit fallet. I stället finns det mycket som tyder på att möjligheten till folkinitiativ försvagat den kommunala demokratin genom att medborgare som engagerat sig och samlat in ett tillräckligt stort antal namnunderskrifter fått sina initiativ till folkomröstning avslagna i fullmäktige. En sådan ordning riskerar att skapa besvikelse och missnöje bland medborgarna samt en känsla av att inte bli tagna på allvar.”

Källa: (SOU 2008:125).

Med det ”nya” reformerade folkinitiativet försvårades de valda representanternas möjlighet att förhindra att en folkomröstning hölls på basen av ett folkinitiativ. En kvalificerad majoritet eller 2/3 av de närvarande kommunfullmäktigeledamöterna måste motsätta sig en folkomröstning för att ett folkinitiativ ”inte” ska utlösa folkomröstning. I praktiken kan en politisk minoritet i kommunfullmäktige avgöra om folkomröstning kommer till stånd på basen av ett folkinitiativ. Samtidigt höjdes kravet på antalet namnunderskrifter för att ett folkinitiativ ska beaktas: Minst tio procent av de röstberättigade i kommunen måste ge sitt stöd. Därutöver tillkom två nya villkor för folkinitiativet: Den fråga som man önskar hålla folkomröstning om ska vara en fråga som ligger i den kommunala beslutskompetensen. Skälet till denna nya reglering var att kommunala folkomröstningar tidigare hade hållits i frågor i vilka kommunerna inte har

beslutskompetens, till exempel folkomröstningar om biltullar i Stockholms kranskommuner och vargjakt. Dessa folkomröstningar hade karaktären av opinionsbildande medborgaryttringar gentemot dem som ägde beslutsmakten. Dessutom har den tidsrymd under vilken insamlingen av namnunderskrifter kan ske begränsats till sex månader och kraven på hur namnunderskrifterna ska registreras har skärpts.

I slutbetänkandet från 2014 års Demokratiutredning ”Låt flera forma framtiden” (SOU 2016:5) konstaterades att det reformerade folkinitiativet både resulterat i en ökad konfliktnivå och stimulerat det lokala politiska engagemanget i de svenska kommunerna. Då demokratiutredningen formulerade sitt slutbetänkande hade det reformerade folkinitiativet varit i kraft under fem år. Utredningen menade att konfliktnivån, som var mest märkbar då kommunfullmäktige inte följt folkomröstningens resultat, inte skulle överdrivas utan kan i någon mening ses som oundviklig. De underströk att de politiska partierna i sådana fall tvingats att tydligt ta ställning och kommunicera sina ståndpunkter till väljarna. Demokratiutredningen lyfte även fram att folkomröstningarna gynnat existerande lokala partier och att nya lokala partier bildats. Utredningen föreslog inga grundläggande förändringar i folkinitiativets utformning annat än att namninsamlingen skulle kunna digitaliseras för att underlätta namninsamlingen och ge större transparens och säkerhet i kommunens sammanräkning av underskrifter.

Det reformerade folkinitiativet

Kommunallagen 8 kap 2§ Ärende om att hålla en folkomröstning i en viss fråga får i fullmäktige också väckas av minst tio procent av de röstberättigade kommun- eller regionsmedlemmarna enligt lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar (folkinitiativ). Initiativet ska vara skriftligt, ange den aktuella frågan samt innehålla initiativtagarnas egenhändiga namnteckningar, uppgifter om när namnteckningarna gjorts, namnförtydligande, personnummer och uppgift om deras adresser.

Vid beräkningen av antalet initiativtagare ska endast de räknas med som har skrivit under initiativet under den sexmånadersperiod som föregått inlämnandet. Lag (2019:835).

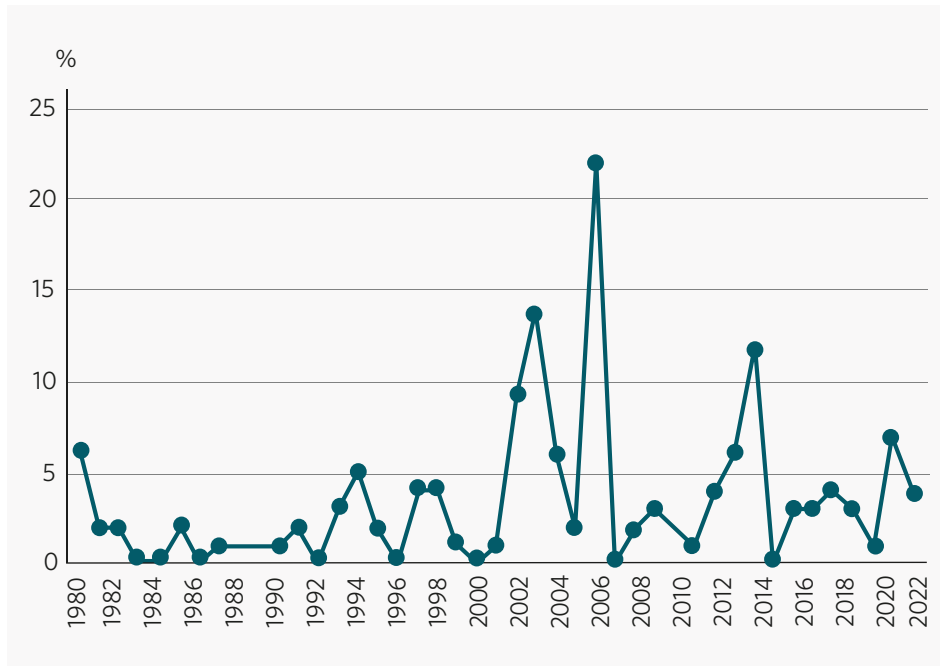
Kommunallagen 5 kap 37§ Har ett folkinitiativ väckts enligt 8 kap. 2§ ska fullmäktige besluta att folkomröstning ska hållas, om

- den fråga som initiativet avser är sådan att fullmäktige kan besluta om den, och
- inte minst två tredjedelar av de närvarande ledamöterna röstar mot förslaget.

Antal folkinitiativ och folkomröstningar

Sammanlagt 50 folkomröstningar har hållits efter det att folkomröstningsinstrumentet reformerades 2011. 44 av dessa har föranletts av folkinitiativ och sex har utlysts genom kommunfullmäktiges beslut. Totalt genomfördes 147 lokala folkomröstningar under perioden 1980 och 2022, varav 111 har genomförts efter 2000. Lokala folkomröstningar förekom sparsamt fram till millennieskiftet, men i början av 2000-talet gick något av en lokal folkomröstningsvåg över Sverige. Mellan 2000 och 2011 genomfördes 61 lokala folkomröstningar, det vill säga något flera än under de snart tio år det reformerade folkinitiativet varit kraft (Valmyndigheten 2022). Folkomröstningar var under 2000-talets första decennium i regel initierade av kommunfullmäktige i de berörda kommunerna. De 15 folkomröstningar som hölls i Stockholms kranskommuner om trängselskatten i Stockholms stad och fyra folkomröstningar i Dalarna om rovdjursjakten uppmärksammandes då kommunerna använde sig av folkomröstningar i syfte att påverka Stockholms stad respektive statsmakten i de två berörda frågorna.

Diagram 1: Antal folkomröstningar under perioden 1980 och 2022

Källa: Valmyndigheten.

Efter 2011 har det stora flertalet av de 50 genomförda folkomröstningarna – 44 stycken – tillkommit som resultat av folkinstitutiv, det vill säga, medborgarnas önskan att få påverka ett beslut där den egna kommunen har beslutsmakt. Antalet folkomröstningar som hållits på basen av folkinstitutiv har således ökat sedan reformen trädde i kraft.

Folkomröstningarna mellan 2011 och 2022

De 44 folkomröstningarna har till överväldigande del handlat om infrastruktur och skola. 37 av de 44 folkomröstningarna, eller 84 procent har berört dessa två områden. 20 folkomröstningar har handlat om infrastruktur (45 procent) och 17 har berört skolfrågor (39 procent). Folkomröstningarna om skola har uteslutande berört skolnedläggningar. Initiativtagarna har motsatt sig kommunen planer eller redan fattade beslut att stänga skolor och förändra skolstrukturen. Folkomröstningarna som faller inom kategorin infrastruktur har handlat om sim- och sporthallar, energi, och trafik. Fem folkomröstningar har berört vård och omsorg. I Västerbottens läns landsting hölls en folkomröstning om vårdplatser i Dorotea

och ambulans i Åsele, och i Tyresö röstades om avgifter i äldreomsorgen. Nedläggningsbeslut av äldreboenden är det andra förekommande temat inom denna kategori. En folkomröstning har handlat om allmännyttan, närmare bestämt utförsäljning av det kommunala bostadsbolaget i Botkyrka. En folkomröstning har handlat om den kommunala organisationen: I Svalöv hölls en folkomröstning om sammanslagning av kommunala bolag.

Kommunfullmäktige (KF) har varit minst benägna att följa folkomröstningarnas resultat i skolfrågor. Av de 17 folkomröstningarna om skola har KF enbart tre gånger agerat i enlighet med folkomröstningens resultat och inte stängt skolor. I tretton fall har KF inte följt folkomröstningens resultat i skolfrågor. I folkomröstningen om skolstrukturen i Värmdö 2021 gjordes vissa modifieringar efter folkomröstningen, men de beslut som var fattade och genomförda fullföljdes. I de 20 folkomröstningar som berört infrastrukturfrågor har KF oftare agerat i linje med folkomröstningen. I hälften av fallen har KF inte följt folkomröstningsresultatet. I ett fall – byggandet av ett fängelse i Svedala drog Kriminalvården tillbaka planerna då motståndet till byggnationen var stort, och KF tog därmed inget beslut i frågan. I de fem folkomröstningarna om sjukvård är bilden mer varierad. Landstingsfullmäktige i Västerbotten och kommunfullmäktige i Trosa valde att inte följa folkomröstningens, vilket KF i Tidaholm och Oskarshamn gjorde. I Haparanda folkomröstade man om ett äldreboende skulle drivas i privat eller kommunal regi, och kommunfullmäktige har genom senare beslut fattat beslut om att den ska upphandlas. KF i Ekerö stoppade sina planer på en utförsäljning av allmännyttan efter folkomröstningen, medan kommunfullmäktige i Svalöv inte omprövade det redan fattade beslutet om en omorganisering av de kommunala bolagen efter folkomröstningen. I Svalöv tog KF beslutet efter det att man tillstyrkt folkomröstningen.

Tabell 1: De folkomröstningar som hållits mellan 2011 och 2022 på basen av folkinitiativ. Kommun, folkomröstningens frågeställning och valdeltagande

År	Kommun/län	Fråga	KF följer valresultat	Deltagande (i procent)
2022	Söderhamn	Etablering av vindkraftverk	Delvis*	72
2022	Halmstad	Byggnation av stadens hotell	Ja	76
2022	Trelleborg	Infart till Trelleborgs hamn	Nej	68
2022	Haparanda	Drift av äldreboende	Nej	28
2021	Svalöv	Förändrad bolagsstyrning	Nej	13
2021	Oskarshamn	Äldreboende	Ja	28
2021	Arjeplog	Drift av skola	Nej	42
2021	Värmdö**	Drift av skola	Nej	19
2021	Tidaholm	Flytt av äldreboende	Ja	38
2021	Vellinge	Naturum och konst-hall i kommunal regi	Nej	28
2021	Västerås	Avveckling av flygplats	Ja	37
2020	Luleå**	Skolor	Nej	38
2020	Malung-Sälen	Vindkraftverk på Ripfjället	Nej	61
2020	Helsingborg	Försäljning av Öresundskraft	Ja	50
2019	Svedala	Byggnation av fängelse	Annat (Kriminalvården backade själv)	64
2018	Tibro	Ungdoms-gymnasium	Nej	70
2018	Strängnäs	Skolstruktur	Nej	59

År	Kommun/län	Fråga	KF följer valresultat	Deltagande (i procent)
2018	Ljusnarsberg	Ombyggnation av Ljusnarshallen	Ja	50
2017	Hammarö	Behov av skollokaler	Ja	44
2017	Norrtälje	Behålla och utveckla glesbygdsskolor	Nej	17
2017	Vaxholm	Bebyggelse på Norrberget	Nej	51
2016	Hagfors	Råda skolas framtid	Nej	36
2016	Vimmerby	Nedläggning av skolor	Ja	53
2016	Sorsele	Utbyggnad av vindkraft	Nej	63
2014	Tjörn	Anläggande av simhall	Ja	74
2014	Botkyrka	Delning av kommunen	Ja	65
2014	Göteborg	Trängselskatt	Nej	73
2014	Upplands Väsby	Översiktsplan för Nordvästra Väsby	Ja	72
2014	Essunga	Nossebrobadets framtid	Ja	61
2014	Bromölla	Arrangemangshall	Ja	49
2014	Skellefteå	Centrumbron	Ja	55
2014	Surahammar	Högstadiet i Virsboskolan	Nej	24
2014	Höganäs	Hamnens utveckling	Ja	57
2014	Värmdö	Ny skolorganisation	Ja	38
2013	Västerbottens landsting	Sjukvården i länet	Nej	31
2013	Årjäng	Ny skolorganisation	Nej	51

År	Kommun/län	Fråga	KF följer valresultat	Deltagande (i procent)
2013	Strängnäs	Ny skolorganisation	Nej	17
2013	Grums	Ny skolorganisation	Nej	38
2013	Laxå	Ny skolorganisation	Nej	44
2012	Sunne	Framtida skolstrukturen i kommunen	Nej	54
2012	Tyresö	Avgifter inom äldreomsorgen m.m.	Nej	29
2012	Ekerö	Försäljning av kommunens aktier i AB Ekerö Bostäder	Ja	45
2012	Ljungby	Nedläggning av landsbygdsskolor	Nej	28
2011	Ängelholm	Ny trafikled	Nej	34

*Folkomröstningen gällde två vindkraftsprojekt, varav det ena Gretas klackar 2, ej blev tillstyrkt AV KF, vilket är i enlighet med folkomröstningsresultatet. Däremot blev det andra projektet Storgrundet, tillstyrkt och gick emot folkomröstningens resultat.

** - Verkställda beslut genomfördes, medan icke-verkställda lades på is.

Folkinitiativens frågor och initiativtagare

Det reformerade folkinitiativet har åtföljts av en omfattande politisk aktivitet. Kommuninvånare har stått på torg och i köpcentrum, delat ut flygblad, skrivit debattartiklar och startat digitala nätverksgrupper i syfte att samla in ett tillräckligt antal underskrifter för att kommunfullmäktige ska behandla en förfrågan om folkomröstning. Dessutom har politisk fingertoppskänsla krävts för att formulera en fråga som kan mobilisera kommuninvånarnas intresse att stödja en förfrågan om folkomröstning och inte minst administrativa kunskaper för att folkinitiativet inte ska underkännas på grund av formella fel. Kort sagt, en omfattande administration behövs från det att initiativet registreras tills att högarna med namnunderskrifter högtidligt lämnas in till kommunen för registrering och kontrollräkning.

Initiativrättens utformning är central för folkomröstningsinstitutets funktion i en representativ demokrati. Den parlamentariska kontrollen säkerställs då enbart de valda representanterna kan utlysa folkomröstning i frågor de önskar konsultera medborgarna. Då initiativrätten utsträcks till medborgarna begränsas de folkvaldas möjligheter att kontrollera den politiska dagordningen. Med introduktionen av det kommunala folkinitiativet 1994 gavs medborgarna en möjlighet att lägga upp en fråga på den politiska dagordningen och kräva folkomröstning. Då kommunfullmäktige med en enkel majoritet kunde avslå förfrågan om folkomröstning kunde en politisk majoritet effektivt agera grindvakt, vilket innebar att ett stort antal initiativ avslogs. Med det reformerade initiativet har de valda representanternas kontroll över vilka frågor som blir föremål för folkomröstning begränsats då det krävs en 2/3 majoritet i fullmäktige för att förhindra en folkomröstning.

I det här avsnittet kartlägger vi initiativtagarna och frågeställningarna i de 116 namninsamlingar som påbörjats i kommunerna mellan 2011 och 2020. Beskrivningen grundar sig på material som erhållits från kommunerna. Vi saknar däremot information om hur många namninsamlingar som inlets mellan 2021 och 2022. Underlag saknas för hur många av de 116 namninsamlingarna erhöll 10 procent av kommuninvånarnas namnunderskrifter och som KF måste votera om. Det vill säga, vi har ingen information om hur många av folkinitiativen som fick de nödvändiga antalet underskrifter på 10 procent av de röstberättigade i kommunen, samt hur många av de initiativ som hade tillräckligt antal underskrifter som KF inte tillstyrkte.

Initiativtagarna

Det krävs resurser – engagemang, tid, kunskap, nätverk och organisation för att starta ett folkinitiativ. Här presenteras fördelningen av initiativ med avseende på olika typer av initiativtagare. För det första, hur många namninsamlingar har påbörjats av enskilda, föreningar och politiska partier? Analysen inkluderar de folkinitiativ som gjorts i kommunerna. Totalt har 116 namninsamlingar påbörjats i kommunerna, och på basen av dessa har 31 folkomröstningar hållits till och med 2020. Däremot saknas data för att säga i vilken mån dessa initiativ var framgångsrika och har nått de nödvändiga 10 procenten av kommuninvånarnas namnunderskrifter och som tvingar kommunfullmäktige att ta ställning till om folkomröstning ska hållas eller inte.

Olika typer av aktörer står bakom de folkinitiativ som tagits sedan reformen introducerades. Enskilda skolföräldrar, föräldraföreningar, byaråd, och lokala aktionsgrupper, men även etablerade föreningar som till exempel Naturskyddsföreningen, och politiska partier med nationell och lokal förankring. Trots att ett initiativ formellt tas av enskilda personer kan de representera större grupper eller intressen. Till exempel, så har det bland politiska partier utvecklats en tämligen fast praxis att försöka dölja partiursprunget. En för de kommunala folkinitiativen ny och unik företeelse under perioden är att en aktör på mediemarknaden, kvällstidningen GT (Göteborgstidningen) initierat ett folkinitiativ. Eftersom en tidning inte kan stå som initiativtagare har detta initiativ klassificerats som ett initiativ gjort av enskilda medborgare då det inlämnats av redaktörer på tidningen i fråga. Kartläggningen av initiativtagarna grundar sig primärt på de uppgifter vi erhållit i de enkäter, som skickades till kommunerna 2020.

I tidigare studier av kommunala folkinitiativ har tre olika grupper av initiativtagare identifierats: Aktionsgrupper, intresseorganisationer och politiska partier. Aktionsgrupper bildas ofta som reaktioner på politiska förslag eller beslut, och de kan vara av tillfällig karaktär eller ha en mer beständig organisation. Intresseorganisationer och föreningar är mera permanenta, och ingår ofta i en central organisation med rikstäckande utbredning. Politiska partier kan använda sig av direktdemokratiska instrument för att göra sig synliga, uppmärksamma och skapa opinion i en fråga, och inte minst utmana den politiska majoriteten.

Tre olika typer av aktörer har initierat namninsamlingar, som uppnått kravet på 10 procent av de röstberättigades namnunderskrifter för folkinitiativ under den period som studeras: Enskilda medborgare, föreningar och organisationer, samt politiska partier. Mer än hälften, eller 58 procent (67) av de namninsamlingarna har initierats av enskilda medborgare. Föreningar och politiska partier står bakom 27 procent (31) respektive 16 procent (18) av initiativen.

Tabell 2: Antal initiativ (i procent och absoluta tal) fördelade på olika typer av initiativtagare, samt andelen initiativ som lett till folkomröstning inom respektive kategori mellan 2011 och 2020

Typ av initiativtagare	Andel (antal) av inlämnade folkinitiativ	Andel (antal) initiativ som lett till folkomröstning
Organisation/förening	27 (31)	39 (12)
Politiskt parti	16 (18)	17 (3)
Enskild medborgare	58 (67)	33 (22)

Notera att flera kommuner angett att initiativ haft mer än en typ av initiativtagare, varför antal initiativ som lett till folkomröstning och andel av inlämnade folkinitiativ ovan summerar till mer än det enskilda antalet folkinitiativ som lämnats in

Organisationernas och de enskilda medborgarnas folkinitiativ har även mött på mindre motstånd i kommunfullmäktige och därmed i högre grad resulterat i folkomröstningar. 39 procent (12) av organisationernas och 33 procent (22) av de enskilda medborgarnas initiativ har resulterat i folkomröstning. Tre initiativ (17 procent) initierat av politiska partier har lett till en folkomröstning.

Kartläggningen pekar på att organisatoriskt och ekonomiskt resursstarka aktörer inte varit mer framgångsrika i att genomföra ett folkinitiativ fram till folkomröstning än aktörer med mindre resurser. Intresseorganisationer och politiska partier är sannolikt mer resursstarka med avseende på både organisation och ekonomi, än vad tillfälligt sammansatta grupper av individer är.

En unik företeelse för det svenska kommunala folkomröstningsinstitutet är att en medieaktör har tagit initiativ till att samla in namnunderskrifter för att initiera en folkomröstning. Det är ett exempel på hur en resursstark aktör kan vara framgångsrik i att driva fram folkomröstningar vilket är en vanlig kritik av folkinitiativ. Initiativ kan bidra till politisk ojämlikhet då grupper med stora resurser – ekonomiskt, administrativt och med tillgång till mediekkanaler – enklare kan mobilisera en opinion och administrera ett initiativ. Närmare bestämt, resursstarka minoriteter kan mera framgångsrikt genomföra kampanjer. Kvällstidningen GT publicerade en artikelserie om det västsvenska trafikpaketet och de där ingående biltullarna, som var del i ett mer omfattande regionalt trafikpaket, som fick stort genomslag hos läsarna. På redaktionen föddes idén om att initiera ett folkinitiativ. Enligt chefredaktören ville GT hjälpa göteborgarna att uttrycka sitt politiska missnöje med hur frågan skötts:

”Våra läsare är enormt engagerade i sin stad och det finns ett stort politiskt intresse i Göteborg. Alla namnunderskrifter visar att läsarna känner sig överkörda av politikerna i den här frågan. Våra GT/Demoskopundersökningar visar att majoriteten av läsarna inte längre har ett förtroende för politiker i Göteborg”

Källa: Frida Boisen, chefredaktör för Kvällstidningen GT” intervjuad Medievärlden 2012-12-12.

GT administrerade insamlingen av underskrifter, tryckte talonger för namnunderskrifter, hade ombud ute som samlade namnunderskrifter och kunde genom tidningens sidor skapa och mobilisera en opinion. Mer än 90 000 namnunderskrifter samlades in, varav 49 000 godkändes i den slutgiltiga sammanräkningen. Formellt lämnades folkinitiativet in av två personer i tidningens ledning då tidningar inte kan lämna in ett folkinitiativ.

Folkomröstningarnas frågeställningar

Med undantag för att folkinitiativet måste beröra en fråga där kommunen har kompetens att fatta beslut finns inga begränsningar i vilka sakpolitiska frågor folkinitiativ kan tas. I ett flertal europeiska stater förekommer sakfrågemässiga begränsningar i vilken typ av frågor folkomröstning kan hållas⁵. Frågor som i vissa länder inte anses vara lämpliga för folkomröstning är till exempel finansiella frågor (budget, skatter och offentliga utgifter), samt frågor som berör internationella avtal och demokratiska fri- och rättigheter.

Tabell 3: Antal initiativ (i procent och absoluta tal) fördelade på olika typer av frågor

Typ av fråga	Andel (antal) av inlämnade folkinitiativ	Andel (antal) initiativ som lett till folkomröstning
Infrastruktur	46 (53)	23(12)
Skola	29 (34)	41 (14)
Vård/omsorg	9 (10)	20 (2)
Allmännyttan	6 (7)	29 (2)
Övrigt	10 (12)	17 (2)
Totalt	116	32*

*Även folkomröstningen i Region Jämtland Härjedalen räknas med här vilket gör att den totala andelen folkomröstningar summeras till mer än 31. Denna folkomröstning redovisas dock inte i övrigt i rapporten eftersom initiativet drogs tillbaka när regeringen drog tillbaka förslaget om ändrad indelning av landstingen. Initiativet röstades igenom i KF men resulterade aldrig i en folkomröstning.

Skola, trafik och infrastruktur samt vård- och omsorgsfrågor har varit föremål för de kommunala folkinitiativen. Två tredjedelar av initiativen handlar om infrastruktur och skola. Nästan hälften av folkinitiativen har frågor gällande infrastruktur som tema: 46 procent av namnsamlingarna (53) har bland andra handlat om vägar, sport- och simhallar, och vindkraft.

Not. 5 Jungar, Ann-Cathrine, 2007, SOU 2007:94: Folkomröstningar i Europa. Rättslig reglering och förekomst av folkomröstningar i 32 europeiska stater, Stockholm, Fritzes.

23 procent av dessa (12) blev föremål för folkomröstning. En tredjedel, 29 procent (34), av initiativen har handlat om skolfrågor. 41 procent (14) av dessa initiativ som gällde skolnedläggningar och skolans organisation ledde till folkomröstning. Nio procent av initiativen (10) har berört frågor om vård och omsorg, och sex procent (7) har handlat om allmännyttan, till exempel utförsäljning av kommunala bostadsbolag. 14 procent av de inlämnade folkinitiativen har handlat om vård och omsorg. Med vård- och omsorgsfrågor avses folkinitiativ om äldre- och barnomsorg, samt sjukvårdsrelaterade frågor, till exempel organisation, privatisering och taxor.

Trender

Organisationer och enskilda medborgare är de aktörer, som i störst omfattning tagit initiativ till namninsamlingar och varit framgångsrika i att få gehör för sina frågor utifrån den data, som presenterats ovan för perioden mellan 2013 och januari 2020 (till och med folkomröstningen i Helsingborg). Initiativ väckta av den politiska oppositionen har inte varit lika vanligt förekommande, och inte heller lika framgångsrika. Denna trend gäller även de 13 folkomröstningar som hållits därefter. Flertalet av folkomröstningarna har initierats av specifika aktionsgrupper formerade för den specifika fråga, man önskar en folkomröstning om. ”Hela Kommunen ska leva” (folkomröstning om skola i Luleå) och ”önskar inget hotell i Picasso-parken” (Halmstad) är exempel på grupper specifikt bildade för att initiera en folkomröstning. I sådana fall är det i regel någon eller några eldsjälar, som tar initiativet, att bilda grupper för att engagera personer som kan hjälpa till med att samla in namnunderskrifter och kampanja. I ett fall har en redan existerande förening tagit initiativ till folkomröstning: Falsterbonäsets naturvårdsförening initierade folkomröstningen om Naturum och Konsthall i Vellinge 2021. Den politiska oppositionen har varit initiativtagare eller allierad i tre av initiativen. Den socialdemokratiska oppositionen drev på folkomröstningen om ett äldreboende skulle drivas i privat eller kommunal regi i Haparanda 2022. Folkomröstningen om organisationen av de kommunala bolagen i Svalöv initierades av en enskild person, men stöddes av Centerpartiet, som satt i opposition. I en av de två samtidiga folkomröstningarna i Söderhamn om två havsbaserade vindkraftsparker representerade initiativtagaren för den ena folkomröstningen Sverigedemokraterna, medan den andra initierades av en medborgargrupp. Det vill säga, politiska partier i oppositionen har själva initierat och har även anslutit sig till pågående initiativ.

Folkomröstningar har även gett upphov till nya partier då aktionsgrupperna bildat partier och ställt upp i val. I regel är beslutet att ställa upp i val som ett politiskt parti en protest mot att kommunfullmäktige inte följt folkomröstningens resultat. Då personerna och gruppen, som var engagerade i folkomröstningen och gjort sig kända kan de vara framgångsrika i att utmana de etablerade partierna. Så var fallet med gruppen Folkinitiativet som initierade folkomröstningen om gymnasieskolan i Arjeplog 2021. KF valde att stänga den gymnasieskola gruppen hade initierat en folkomröstning om, och valde ställde upp i det efterföljande kommunalvalet 2022 och fick då 30 procent av rösterna. Efter folkomröstningen om biltullar i Göteborg bildades partiet Demokraterna, som i valet 2018 fick 17 procent av rösterna, och backade till sex procent i 2022. I valet 2018 skrällde det nya partiet Oberoende Realister i Hagfors med att få 36 procent av rösterna och ta över kommunstyret. I detta fall kom en folkomröstning om skolnedläggning, enligt partiledaren Jens Fischer, att bidra till framgången, i tillägg till väljarna var trötta på kommunledningen och den långa socialdemokratiska dominansen. (Alltinget 2012-12-08).⁶ Oberoende realister växte ytterligare i kommunalvalet 2022: De fick då 42 procent av rösterna och fortsatte leda kommunen i minoritetsställning.

Not. 6 Alltinget, 2018, Realisten som tog makten i Hagfors. <https://www.altinget.se/rikspolitik/artikel/realisten-som-tog-makten-i-hagfors> (2020-12-08).

Valresultat, deltagande och utfall

I den här delen ska vi analysera folkomröstningarna med avseende på resultat, valdeltagande och deras betydelse för det politiska beslutsfattandet. Hur många kommuninvånare deltog i folkomröstningarna och vilken betydelse hade folkomröstningarna för det politiska beslutsfattandet?

Det genomsnittliga valdeltagandet i de genomförda folkomröstningarna är 46 procent. Det finns en stor variation i vilken utsträckning kommuninvånarna deltagit i de kommunala folkomröstningarna. I folkomröstningen om omorganiseringen av de kommunala bolagen i Svalöv 2021 röstade drygt var tionde väljare: Valdeltagandet var 13 procent, vilket är det lägsta bland de kommunala folkomröstningarna. I folkomröstningarna i Strängnäs 2013 om skolororganisation och i Norrtälje 2017 om att behålla och utveckla glesbygdsskolor deltog knappt två av tio kommuninvånare. Med ett valdeltagande på 17 procent återfinns dessa två kommuner i bottenligan för valdeltagande. I sex lokala folkomröstningar har valdeltagandet varit över 70 procent och samtliga av dessa har hållits i samband med de allmänna valen 2014 och 2022. Folkomröstningarna om planeringen av ett naturområde i Upplands Väsby, anläggandet av en simhall i Tjörn och trängselskatt i Göteborg hölls anslutning till de allmänna valen 2014, folkomröstningen om gymnasieskolan i Tibro i anslutningen till valen 2018. Folkomröstningarna om ett hotellbygge i Halmstad och vindkraftsetablering i Söderhamn 2022. I alla dessa har valdeltagandet varit mellan 70 och 76 procent.

I en studie av de kommunala folkomröstningarna mellan 1994 och 2004 uppskattades det genomsnittliga valdeltagandet till ungefär 60 procent, med stora variationer mellan kommuner och om folkomröstning hållits i samband

med ordinarie val eller inte.⁷ Då konstaterades även ”att deltagande i de folkomröstningar som tillkommit som följd av folkinitiativ haft ett betydligt lägre deltagande än de som härrört från institutionella initiativ”, det vill säga folkomröstningar utlysta av kommunalfullmäktige. (Wallin 2007:195). Då uppskattades det genomsnittliga valdeltagandet till 40 procent i de folkomröstningar som tillkommit genom initiativ. I jämförelse med denna undersökning kan vi konstatera att valdeltagandet i sådana folkomröstningar ökat efter reformen av det kommunala folkinitiativet eftersom valdeltagandet i genomsnitt varit 46 procent i de 44 folkomröstningar som hållits.

Även mönstret att valdeltagandet är högre när folkomröstningar hålls i samband med allmänna val består. I synnerhet de allmänna valen verkar fungera som hävstångar för ett högre valdeltagande. Det genomsnittliga valdeltagandet är 39 procent när de är fristående. I de sex folkomröstningar som hållits i samband med de allmänna valen har nästan sju av tio röstat, eller 68 procent, medan andelen är lägre i de folkomröstningar som hållits i anslutning till valen till Europaparlamentet. Då har valdeltagandet varit 44 procent, vilket avspeglar det lägre valdeltagandet i EU-val än i allmänna val. För ett högre valdeltagande tycks en samordning av folkomröstning och allmänna val vara till fördel. Förutom de väljar- och valadministrativa ekonomiska aspekterna, erbjuder valkampanjerna en etablerad plattform för politisk mobilisering och debatt. Frågan som är föremål för folkomröstning kan få en större uppmärksamhet i de partipolitiska debatterna under valkampanjen. Ett annat möjligt scenario är att folkomröstningsfrågan drunknar i den allmänpolitiska debatten.

Tabell 4: Genomsnittligt valdeltagande i de folkomröstningar som hållits fr o m 1 januari 2011 till och med 31 januari 2022

Typ av folkomröstning	Valdeltagande (genomsnitt)/antal folkomröstningar
Fristående folkomröstning	39 % (28)
I samband med EU-valen ⁸	47 % (6)
I samband med de allmänna valen ⁹	68 % (10)
Samtliga val	46 % (44)

Not. 7 Wallin, Gunnar, 2007, Direkt demokrati. Det kommunala experimentfältet, Stockholm, Stockholms universitet Statsvetenskapliga institutionen.

Not. 8 2014: Värmdö, Höganäs, Surahammar, Skellefteå, Bromölla; 2019: Svedala.

Not. 9 2014: Upplands Väsby, Göteborg, Botkyrka, Tjörn; 2018: Ljusnarsberg, Strängnäs, Tibro; 2022: Trelleborg, Halmstad och Söderhamn.

Förutom tidpunkten för folkomröstningen kan folkomröstningsfrågans fas i den kommunala beslutsprocessen ha betydelse för väljarnas intresse att delta. Närmare bestämt, är frågan som folkomröstningen gäller under beredning av kommunfullmäktige, eller har KF redan fattat sitt beslut, eller föreslår folkomröstningen att KF ska uppmärksamma en helt ny fråga? I det reformerade folkinitiativet finns inga begränsningar i vilka ärenden ett folkinitiativ kan göras annat än att frågan ska vara inom kommunfullmäktiges beslutskompetens. Detta erbjuder möjligheter för väljarna att initiera en folkomröstning i en fråga där KF redan fattat och verkställt ett beslut, det vill säga kommuninvånarna kan kullkasta och ompröva kommunfullmäktiges beslut. Drygt hälften av de folkomröstningar som hållits efter 2011 har gällt frågor där KF förbereder ett beslut: 18 stycken (40 procent) har handlat om förslag till beslut och frågor som är under beredning. 6 folkomröstningar (60 procent) har handlat om redan fattade, och i vissa fall verkställda beslut. Valdeltagandet skiljer sig åt beroende på om folkomröstningen gäller en fråga som är under beredning eller ett redan fattat beslut. Valdeltagandet är högre när folkomröstningen gäller en fråga under beredning och där kommunfullmäktige inte ännu har tagit beslut i frågan.

Tabell 5: Valdeltagande fördelat på folkomröstningsfrågans fas i beslutsprocessen och andelen folkomröstningar, som KF följde inom respektive kategori mellan 2011 och 2020

Beslutsfas i ärendeprocessen (kategori)	Beslutsfas i ärendeprocessen (procent/antal)	Valdeltagande (procent)	Andel (antal) resultat som följdes av KF inom respektive kategori (procent/antal)
Fråga som kommunen redan fattat beslut om	60 % (26)	41 % (26)	27 % (7)
Fråga som kommunen håller på att fatta beslut om	40 % (18)	53 % (18)	55 % (10)
Totalt	100 % (44)	46 % (44)	38 % (16)

Två folkomröstningar där vissa delar av beslutet inte verkställdes har klassificerats som att folkomröstningens utslag inte åtföljdes: I Luleå 2020 öppnade man inte de skolor som redan lagts ned, men stoppade nedläggningen av de skolor som man beslutat att stänga, men inte verkställt. Detsamma gäller folkomröstningen om skolor i Värmdö 2021. Efter folkomröstningen om ett äldreboende i Oskarshamn 2021 öppnade man inte det stängda, men etablerade ett nytt 2022. Ytterligare, folkomröstningen om etableringen av fängelse i Svedala 2010 lämnades utan åtgärd då Kriminalvården återtog frågan.

Det genomsnittliga valdeltagandet i frågor där kommunfullmäktige bereder beslut är 53 procent¹⁰ och 41 procent då kommun eller regionfullmäktige redan har tagit ett beslut (och där beslutet till vissa delar redan var genomförda).¹¹

Ur detta samband kan man naturligtvis inte dra några entydiga slutsatser om i vilken omfattning frågeställningens status i den politiska beslutsprocessen förklarar väljares motiv för att rösta eftersom det finns flera möjliga förklaringar till att man röstar eller inte. Däremot är det rimligt att anta att väljare vars deltagande motiveras av att kunna påverka en fråga bedömer att de har en större möjlighet att påverka en fråga där KF inte redan tagit ett beslut. Analysen visar på en sådan trend: KF följer i lägre omfattningen folkomröstningens resultat om beslut redan är fattat. I 27 procent av dessa folkomröstningar, det vill säga i sju fall av totalt 26 folkomröstningar har KF omprövat sitt beslut och följt folkomröstningens resultat. När folkomröstningen gällt en fråga som är under beredning har KF agerat i enlighet med folkomröstningens utfall i 55 procent av fallen, det vill säga 10 gånger av totalt 18 folkomröstningar.

Lågt valdeltagande är en ofta förekommande kritik av folkomröstningar, vilket ofta visat sig vara fallet om de är frekvent förekommande. Är det då viktigt med ett högt valdeltagande? Ett högt valdeltagande kan, för det första, ses som ett mått på att den demokratiska processen uppfattas som legitim av väljarna. För det andra, ett högt valdeltagande säkerställer både en bättre representation av åsikter och att resultatet avspeglar en ståndpunkt, som omfattas av en majoritet av väljarna. Majoritetsstyre är en allmän beslutsregel enligt många demokratiuppfattningar: Vid beslut vinner det alternativ som stöds av en absolut majoritet eller ett flertal. Då valdeltagandet är lågt finns en uppenbar risk att valresultatet avspeglar en minoritetsståndpunkt, det vill säga, att utfallet inte har stöd hos en majoritet hos väljarna.

Not. 10 Ängelholm (2011), Ekerö (2012) Årjäng, Strängnäs (2013), Upplands Väsby, Tjörn, Skellefteå, Höganäs, Essunga, Bromölla (2014), Sorsele (2016), Ljusnarsberg (2018), Svedala (2019), Helsingborg (2020), Malung-Sälen (2020), Arjeplog (2021), Haparanda (2022), Halmstad (2022), Malung-Sälen (2020), Arjeplog (2021), Haparanda (2022), Halmstad (2022).

Not. 11 Kommunerna är Tyresö, Sunne, Ljungby (2012), Västerbottens län, Laxå, Grums (2013), Värmdö, Surahammar, Göteborg, Botkyrka (2014), Vimmerby, Hagfors (2016), Vaxholm, Norrtälje, Hammarö (2017), Tibro, Strängnäs (2018), Luleå (2020), Västerås (2021), Vellinge (2021), Tidaholm (2021), Värmdö (2021), Oskarhamn (2021), Svalöv (2021), Trelleborg (2022) (Söderhamn 2022).

Folkomröstningar kan vara omgärdade av regelverket kворum för att säkerställa att det vinnande alternativet har ett tillräckligt understöd. För att en folkomröstning ska vara giltig krävs då att en viss mängd av de röstberättigade ska rösta, dels ett så kallat deltagandekворum (vanligen 50 procent), dels att en viss andel av de röstberättigade ska stödja det alternativ som vinner, så kallade beslutskворum. Frågan om kворum har förekommit i debatterna om det kommunala folkomröstningsinstitutet, men införandet av ett sådant har avfärdats. Argumenten som anförs mot kворum är att de kan utnyttjas strategiskt på ett sätt som gynnas status quo alternativet, och kan dessutom trots reglering av ett nödvändigt antal röster för giltighet ge upphov till tolkningstvister om valresultatet.

I några kommunala folkomröstningar, som hållits, har väljarna haft tre alternativ till sitt förfogande: Förutom att rösta ja eller nej, har väljarna kunnat ange att de avstår från att ta ställning i den sakfråga, som är föremål för folkomröstning. Denna möjlighet kan i teorin även erbjuda strategiska möjligheter att tolka valresultatet, och i synnerhet för de kommunala beslutsfattarna, som ska agera på valresultatet. Om valdeltagandet i folkomröstningen är lågt kan de politiskt ansvariga hänvisa till att valresultatet inte representerar en majoritetsuppfattning. Att infoga ett tredje alternativ förutom ja och nej, vilket innebär att väljarna kan lägga en röst, men inte tar ställning i sakfrågan inbjuder till ytterligare tolkningsmöjligheter för beslutsfattarna. För det första, kan införandet av ett sådant tredje alternativ där väljarna inte tar ställning innebära att förhållandet mellan de två ”ställningstagande” alternativen ja och nej förändras. För det andra, ger ett sådant tredje alternativ möjligheter till att strategiskt tolka valresultatet, till exempel i termer av att ”frågan är inte så viktig”, ”väljarna är ointresserade” eller ”de bryr sig inte”. Till exempel i samband med folkomröstningen om en förändring av organisationsstrukturen av de kommunala bolagen tolkade kommunalrådet Teddy Nilsson det låga valdeltagandet som ett ”bevis för att vi har ett ganska starkt stöd. Det här motsvarar ju inte ens oppositionens väljarunderlag” och han menade att blankrösterna skulle tolkas som ett missnöje mot folkomröstningen” (SVT 2021-12-13).¹² KF hade en månad innan folkomröstningen skulle hållas fattat beslut om den nya organisationen, vilket kunde tolkas som en stark signal till väljarna om den politiska majoritetens ståndpunkt i frågan. Folkomröstningen hade skjutits upp med ett år på grund av pandemin. Vi kan naturligtvis enbart spekulera om hur väljare tänker när de väljer ett tredje alternativ, men ett sådant medger ytterligare tolkningsmöjligheter för beslutsfattarna.

Not. 12 SVT, 2021, Starkt nej till kommunal bolagsstyrning i Helsingborg, (<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/helsingborg/starkt-nej-till-ny-kommunal-bolagsstyrning-i-svalov-2021-12-13>).

När följs folkomröstningen?

Utformningen av det kommunala folkinitiativet med avseende på att en minoritet i kommunalfullmäktige kan framtvinga en folkomröstning har gett upphov till situationer med två legitima folkviljor. Det vill säga, folkomröstningar hålls i frågor där det kanske finns en klar politisk majoritet i kommunfullmäktige uttryckt i ett redan fattat beslut eller förslag till beslut. Ifall folkomröstningen resulterar i stöd för en annan ståndpunkt än den politiska majoritetens i kommunfullmäktige finns sålunda två demokratiskt legitima uttryck för medborgarna. Kommunfullmäktige representerar den folkvilja som uttrycks i de allmänna valen, medan folkomröstningen utfall avspeglar folkets åsikter i en specifik fråga. Vilken folkvilja ska väga tyngre? Formellt sett är de lokala folkomröstningarna rådgivande och beslutsmakten ligger i kommunfullmäktiges händer.

Kommunfullmäktige har oftare valt att inte följa folkomröstningens resultat än att besluta i enlighet med folkomröstningens resultat. I 25 av de 44 folkomröstningarna (56 procent) har KF inte följt folkomröstningens resultat. I 17 fall har KF fattat beslut i enlighet med folkomröstningens utfall, det vill säga i 39 procent av fallen. I folkomröstningen om placeringen av en anstalt i Kumla drogs ärendet tillbaka av Kriminalvårdsstyrelsen, och i folkomröstningen om vindkraft, som gällde två havsbaserade vindkraftsparker i Söderhamn följdes folkomröstningens resultat i det ena fallet. Med två undantag har KF oftare varit enigt när man valt att följa den folkvilja som uttrycktes i folkomröstningen, till exempel i Tidaholm blev kommunstyrelsens förslag om att inte följa folkomröstningens resultat nedröstat.

Oenigheten har däremot varit större i de fall då KF har fattat beslut om att inte agera i enlighet med folkomröstningens utfall. I 18 av de 25 fall då KF beslutat att inte följa folkomröstningens resultat har KF varit oenigt och votering har skett. I sju fall har KF varit enigt om att folkomröstningens resultat inte ska följas.

Hur resonerar de folkvalda politikerna i KF när de väljer att följa eller ignorera resultatet i folkomröstningen? När folkomröstningar är rådgivande kan de folkvalda politikerna, som har den formella beslutsmakten, på förhand göra uttalanden om under vilka förutsättningar de kommer att följa resultatet. Det har varit mindre vanligt förekommande i de kommunala folkomröstningarna, utan motiven för att följa eller inte följa folkomröstningens resultat har i regel presenterats efteråt. I synnerhet nivån på valdeltagandet, samt andelen som röstat på det vinnande alternativet är

principer som beslutsfattarna hänvisar till. Det vill säga, beslutsfattarna har resonerat i termer av informella deltagandekvorum och beslutskvorum. I genomsnitt har valdeltagandet i de 18 folkomröstningar där KF följt folkomröstningens resultat varit 53 procent och i de 24 fall KF inte följt folkomröstningens resultat har valdeltagandet varit 41 procent, det vill säga tolv procentenheter lägre. Valdeltagandets omfattning tycks ha betydelse. Ju högre valdeltagande ju större är sannolikheten att KF följer folkomröstningens resultat.

Om valutslaget är tydligt till någotdera alternativets fördel kan det påverka KFs agerande. Så var till exempel fallet när invånarna i Helsingborg i januari 2020 fick ta ställning till om det kommunala energibolaget Öresundskraft skulle säljas till en privat ägare. Hälften av de röstberättigade kommuninvånarna deltog i folkomröstningen och av dessa var 96 procent mot kommunledningens förslag om en försäljning. Den politiska majoriteten bestående av M, KD och L drog tillbaka sina försäljningsplaner och i ett uttalande dagarna efter folkomröstningen uttryckte Lars Thunberg (KD) stöd för att folkviljan måste följas när resultatet blev så överväldigande.

”Vi måste självklart respektera folkviljan och vi har lyssnat på helsingborgarna”

Källa: (Expressen 2020-01-13).

När Ljusnarsberg röstade om byggandet av en fullstor idrottshall motiverade Ewa-Leena Johansson (S) kommunfullmäktiges beslut att följa folkomröstningens resultat med både valdeltagandet och hur många som röstat på det vinnande alternativet:

”I folkomröstningen röstade 50 % av de röstande och av dem så ville 66 % att man ska bygga fullstor hall. Resultatet var inte så tydligt som vi skulle önskat men vi kommer ändå med respekt för folkinitiativ se över frågan om fullstor hall en gång till”

Källa: Ljusnarsberg.se 2019-12-30.

När valdeltagandet är lågt och valutslaget är tydligt står de politiska representanterna inför ett val att prioritera demokratisk intensitet eller jämlikhet. Ska de som har starka åsikter och väljer att uttrycka dessa i en folkomröstning få avgöra en fråga, eller ska alla medborgares röster väga lika tungt trots att en majoritet av dessa inte väljer att rösta? I de förra

fallet får en aktiv minoritet med starka preferenser fälla avgörandet i en fråga, och i det senare fallet utgår man från tanken att beslut ska stödas av en majoritet av de röstberättigade. När kommuninvånarna i Vaxholm 2017 röstade om rivning av en skola var valdeltagandet 51 procent och av dessa var 55 procent mot en rivning. Efter folkomröstningen debatterades frågan såväl internt inom partierna som i kommunfullmäktige. Slutligen valde man att riva skolan och därmed gå emot den folkvilja som uttryckts i folkomröstningen. Efter beslutet frågade DN om kommunen inte kör över valmanskåren.

”Nej, det var precis halva valmanskåren som gick och röstade. Vi måste göra en sammanvägd bedömning”

Källa: Lars Lindgren (M), kommunstyrelsens ordförande. (DN 2017-10-13).

Hälften röstade, och av dessa var hälften för en rivning. Däremot fanns det en politisk majoritet i kommunfullmäktige för rivning. En av initiativtagarna till folkomröstningen, Catarina Baldo Zagadou, var inte av samma mening.

”En majoritet av Vaxholms röstberättigade gick och röstade, och det är unikt för en lokal folkomröstning. En majoritet röstade nej till bebyggelsen av Norrberget, och för att skolan skulle användas för allmänna ändamål, men det struntar den politiska majoriteten i”

Källa: Catarina Baldo Zagadou (DN 2017-13-04).

Folkomröstningsfrågans fas i beslutsprocessen kan också ha betydelse för KFs tolkning och agerande. De kommunala folkvalda är mindre benägna att följa folkomröstningens resultat om beslut redan är fattat och genomfört. Om beslut redan är taget i den fråga folkomröstningen handlar om har KF i drygt en tredjedel (35 procent) följt folkomröstningens resultat och omprövat sitt tidigare beslut. När folkomröstningen gällt en fråga som är under beredning har KF agerat i enlighet med folkomröstningens utfall i 64 procent av fallen (se tabell 5). I Norrtälje hölls 2017 en folkomröstning om nedläggning av skolor. KS bortsåg från folkomröstningen och fullföljde sitt tidigare fattade beslut. Förutom att valdeltagandet var lågt, förklarade kommunalrådet Olle Jansson kommunstyrelsen agerande med att beslutet redan var fattat och att några skolor redan avvecklats:

”Det här har ju varit en retroaktiv folkomröstning så många av skolorna som omfattades av beslutet är ju redan avvecklade. Det finns en skola kvar att avveckla och det kommer ske om några år”

Källa: Olle Jansson (S), kommunalråd i sin motivering till att hålla fast vid beslutet (SVT 2017-11-15).

Eftersom den politiska minoriteten i KF kan genomdriva en folkomröstning mot den politiska majoritetens och KS vilja så kan konflikten om vilken av de två folkviljor som ska gälla ställas på sin spets. I Strängnäs fick oppositionspartierna tillräckligt stöd i KF för en folkomröstning om skolstrukturen i kommunen 2018, medan kommunstyrelsen ställde sig negativa. Även 2013 hade en folkomröstning om den kommunala skolorganisationen hållits i kommunen. Valdeltagandet var 58 procent och 51 procent av de röstberättigade röstade ja till att bevara skolstrukturen. KS meddelade att man inte ändrar på det redan fattade beslutet, vilket man hade kommunicerat redan före folkomröstningen. Moderaterna menar att de hela tiden stått fast vid att en folkomröstning inte skulle leda någonstans:

”Vi har hela tiden sagt att vi kommer stå fast vid det beslut som vi tagit”

Källa: Jacob Högfeldt (M), kommunstyrelseordförande till Sverige Radio efter valet (2018-09-21).

Signalen KS gav var att den legitima folkviljan låg hos den representativa församlingen då den politiska majoriteten oberoende av folkomröstningens utslag skulle stå fast vid sitt beslut och folkomröstningen blev på så sätt snarast en protesthandling.

Tabell 6: Kommunfullmäktiges agerande i samband med folkomröstning med avseende på votering, antal nej röster (nej till att följa folkomröstningens resultat), valdeltagande och KFs beslut

År	Kommun/län	Votering KF (Antal röster)	Andel nej i procent	Valdeltag. i procent	KF följer valresultat
2022	Söderhamn	Votering* (2)	x	72	Delvis
2022	Halmstad	Ingen votering	x	76	Ja
2022	Trelleborg	Votering	Voteringen gällde flera frågor	68	Ja
2022	Haparanda	13 ja** 6 nej (11 avstod)		28	Nej
2021	Svalöv	Ingen votering		13	Nej
2021	Oskarshamn	Ingen votering		28	Ja
2021	Arjeplog	Nej 14 Ja 5	73	42	nej
2021	Värmdö	Ingen votering		19	Nej
2021	Tidaholm	Nej 19 Ja 22	46	38	ja
2021	Vellinge	Ingen votering		28	Nej
2021	Västerås	Ingen votering		37	Ja
2020	Luleå	Nej 32 Ja 29	52	38	Nej
2020	Malung-Sälen	Nej 22 Ja 12	65	61	Nej
2020	Helsingborg	Ingen votering	x	50	Ja
2019	Svedala	Ingen votering	x	64	Annat (Kriminalvården backade själv)

År	Kommun/län	Votering KF (Antal röster)	Andel nej i procent	Valdeltag. i procent	KF följer valresultat
2018	Tibro	Nej 27* Ja 7	79	70	Nej
2018	Strängnäs	Ingen votering	x	59	Nej
2018	Ljusnarsberg	Ingen votering	x	50	Ja
2017	Hammarö	Ingen votering	x	44	Ja
2017	Norrtälje	Ingen votering	x	17	Nej
2017	Vaxholm***	Nej 18 Ja 17	61	51	Nej
2016	Hagfors	Nej 18 Ja 17	51	36	Nej
2016	Vimmerby	Ingen votering	x	53	Ja
2016	Sorsele	Nej 12 Ja 9	57	63	Nej
2014	Tjörn	Ingen votering	X	74	Ja
2014	Botkyrka	Nej 9 Ja 52	14	68	Ja
2014	Göteborg****	Nej 40 Ja 29	49	73	Nej
2014	Upplands Väsby	Ingen votering	x	72	Ja
2014	Essunga	Ingen votering	x	61	Ja
2014	Bromölla	Ingen votering	x	49	Ja
2014	Skellefteå	Ingen votering	x	55	Ja
2014	Surahammar	Ingen votering	x	24	Nej

År	Kommun/län	Votering KF (Antal röster)	Andel nej i procent	Valdeltag. i procent	KF följer valresultat
2014	Höganäs	Ingen votering	x	57	Ja
2014	Värmdö	Ingen votering	x	38	Ja
2013	Västerbottens landsting	Nej 35 Ja 33	51	31	Nej
2013	Årjäng	Nej 27 Ja 14	66	51	Nej
2013	Strängnäs	Nej 29 Ja 26	53	17	Nej
2013	Grums	Nej 17 Ja 12	59	38	Nej
2013	Laxå	Nej 19 Ja 12	61	44	Nej
2012	Sunne	Ingen votering	X	54	Nej
2012	Tyresö	Nej 22 Ja 5	81	29	Nej
2012	Ekerö	Ingen votering	0	45	Ja
2012	Ljungby	Nej 32 Ja 17	65	28	Nej
2011	Ängelholm	Nej 49 Ja 2	96	34	Nej
Medel				48,2	

Kommentarer:

*Folkomröstningen gällde två vindkraftsprojekt, varav det ena Gretas klackar 2, ej blev tillstyrkt, vilket är i enlighet med folkomröstningsresultatet. Däremot blev det andra projektet Storgrundet, tillstyrkt och gick emot folkomröstningens resultat.

**KF tog i samband med beslut om budgetdirektiv för 2024-2026 (2023-12-06) beslut om att lägga driften på entreprenad.

***En person avstod.

****12 personer avstod.

Sammanfattning och avslutande kommentarer

- › Totalt har 50 folkomröstningar hållits efter det att folkomröstningsinstrumentet reformerades 2011. 44 av dessa har föranletts av folkinitiativ och sex utlystes genom kommunfullmäktiges beslut. I rapporten har de 44 folkomröstningar som tillkommit till följd av ett folkinitiativ analyserats.
- › 85 procent av folkomröstningarna har handlat om skola och infrastruktur. Kommunfullmäktige har varit minst benägna att följa folkomröstningarnas resultat i skolfrågor. Av de 17 folkomröstningarna om skola har KF enbart tre gånger agerat i enlighet med folkomröstningens resultat. I de 20 folkomröstningar som berört infrastrukturfrågor har KF oftare agerat i linje med folkomröstningen. I hälften av fallen har KF följt folkomröstningsresultatet.
- › Enskilda medborgare, föreningar och organisationer, samt politiska partier har initierat folkomröstningar. Mer än hälften, eller 58 procent (67) av namninsamlingarna har initierats av enskilda medborgare. Föreningar och politiska partier står bakom 27 procent (31) respektive 16 procent (18) av initiativen.
- › Organisationernas och de enskilda medborgarnas folkinitiativ har i högre grad resulterat i en folkomröstning. 39 procent (12) av organisationernas och 33 procent (22) av de enskilda medborgarnas initiativ har resulterat i folkomröstning. Tre initiativ (17 procent) initierat av politiska partier har lett till en folkomröstning.
- › Två tredjedelar av initiativen har handlat om infrastruktur och skola. Nästan hälften av folkinitiativen har frågor gällande infrastruktur som tema: 46 procent av namninsamlingarna (53) har bland andra handlat om vägar, sport- och simhallar, och vindkraft. 23 procent av dessa (12) blev föremål för folkomröstning. En tredjedel, 29 procent (34), av initiativen har handlat om skolfrågor. 41 procent (14) av dessa initiativ som gällde skolnedläggningar och skolans organisation ledde till folkomröstning.

- Det genomsnittliga valdeltagandet i de genomförda folkomröstningarna är 46 procent. Då folkomröstningen är fristående har valdeltagandet varit 39 procent. Valdeltagandet är högre när folkomröstningar hålls i samband med allmänna val. Valdeltagandet är 66 procent i samband med allmänna val. Då folkomröstningen hålls i samband med EP-val är valdeltagandet, 44 procent, vilket sannolikt avspeglar det lägre valdeltagandet i EP-val än i allmänna val.
- Folkomröstningsfrågans fas i den kommunala beslutsprocessen har betydelse för valdeltagandet. Valdeltagandet är något högre när folkomröstningen gäller en fråga under beredning och där kommunfullmäktige inte ännu har tagit beslut i frågan. Det genomsnittliga valdeltagandet i frågor där kommunfullmäktige bereder beslut är 53 procent och 41 procent då kommun eller landstingsfullmäktige redan har tagit ett beslut.
- Kommunfullmäktige har oftare valt att inte följa folkomröstningens resultat än att besluta i enlighet med folkomröstningens utfall. I 25 av de 44 folkomröstningarna (57 procent) av folkomröstningarna har KF inte följt folkomröstningens resultat. I 17 fall har KF fattat beslut i enlighet med folkomröstningens resultat, det vill säga i 38 procent av fallen. (I ett fall drogs frågan tillbaka, och i ett fall följde folkomröstningens resultat till vissa delar).
- Fullmäktige är mindre benägna att följa folkomröstningens resultat om beslut redan är fattat och genomfört. Om beslut redan är taget i den fråga folkomröstningen handlar om har KF i knappt en tredjedel av fallen (27 procent) följt folkomröstningens resultat och omprövat sitt tidigare beslut. När folkomröstningen gällt en fråga som är under beredning har KF agerat i enlighet med folkomröstningens utfall i 55 procent av fallen.

Mer deltagande, och inflytande

Reformen av det kommunala folkinitiativet har resulterat i flera initiativ och folkomröstningar. Enligt grundlagsberedningen betänkande motiverades förändringen i det kommunala folkinitiativet med att den tidigare utformningen hade varit ett misslyckande. Kommunfullmäktige hade endast i undantagsfall gett sitt bifall till att hålla folkomröstning. Nu när en tvåtredjedels majoritet krävs för att förhindra att folkomröstning kommer till stånd på basen av ett folkinitiativ har antalet folkomröstningar ökat. Drygt tio års erfarenhet visar på att folkomröstningarna har haft viss betydelse för det politiska beslutsfattandet. I knappt fyra fall av tio har KF följt folkomröstningens resultat, medan man i 56 procent av fallen

inte agerat i enlighet med folkomröstningens utfall. KF har i regel varit enigt då man valt att följa den folkvilja som uttrycktes i folkomröstningen. Oenigheten har däremot varit större i de fall då KF har fattat beslut om att inte agera i enlighet med folkomröstningens resultat

Dessutom har de valda representanterna enbart i undantagsfall explicit meddelat före valet under vilka förutsättningar de kommer att följa folkomröstningens resultat. Eftersom det saknas en formell reglering om hur valresultatet ska tolkas vore det ägnat att skapa tydlighet och klarhet om politikerna principiellt formulerade under vilka förutsättningar, till exempel nivå på valdeltagande och/eller fördelning av röster mellan folkomröstningens två alternativ, folkomröstningen ska följas. Det faktum att man i flera folkomröstningar erbjudit väljarna tre alternativ – ja, nej och tar inte ställning – kan bidra till ett större tolkningsutrymme. Det tolkningsutrymme som den politiska majoriteten kan använda sig av öppnar för strategiskt motiverade tolkningar, vilket kan vara en grogrund för svekdebatter. Ett annat – betydligt mer radikalt förslag – vore naturligtvis att göra folkomröstningarna bindande och tillägga ett krav på kворum, något som tidigare avvisats. De kommunala folkomröstningarnas funktion i den representativa demokratin har setts som beslutsstödande, och inte beslutsersättande. Vid bindande folkomröstningar får medborgarna själva avgöra en fråga, och folkomröstningen har en beslutsersättande funktion.

Ett motargument vore att de valda representanterna skulle vara mindre benägen att utlysa folkomröstningar och skulle tvingas formulera argument för varför de bifaller eller avslår folkomröstning, och då även ta ansvar för besluten om folkomröstning. En komplikation härvidlag med det reformerade folkinitiativet är att en minoritet kan driva igenom folkomröstning.

Två legitima folkviljor?

Eftersom en minoritet i kommunfullmäktige kan framtvunga en folkomröstning mot majoritetens vilja kan folkomröstningarna användas av den politiska oppositionen för att utmana den politiska majoriteten. Flera folkomröstningar har handlat om redan fattade beslut och folkinitiativet har syftat till att tvinga den politiska majoriteten att ändra sina beslut. I kommunallagen anges att folkomröstningar kan hållas i beredningen av en politisk fråga. Det är oklart i vilken mån det faktum att folkomröstningar hållits i nyligen av KF fattade beslut överensstämmer med hur man föreställt sig folkomröstningsinstitutets funktion i den representativa

demokratin. Ska en majoritet uttryckt i en folkomröstning, som är initierad av en minoritet, kunna utmana en befintlig politisk majoritet i kommunfullmäktige? Eftersom folkomröstningarna är rådgivande finns formellt sett en hierarki där de valda representanterna slutligen har att ta ställning till om folkomröstningen ska följas eller inte. Däremot har de valda representanterna om än en minoritet genom att bifalla folkomröstning uttryckt en vilja att lyssna till medborgarna i kommunen, vilket skapar en förväntan om inflytande hos dessa.

Ett nytt ”maktodelande” element har introducerats i den kommunala demokratin då folkomröstningar i en ökad omfattning handlat om att ompröva beslut tagna av en politisk majoritet i den representativa församlingen. En politisk minoritet har genom det reformerade folkinitiativet getts möjligheter att överpröva redan fattade beslut. Förhållandet mellan makt och ansvar har förskjutits: En minoritet har makt att få till en folkomröstning, men ansvaret för det politiska beslutsfattandet vilar på den politiska majoriteten. Det reformerade folkinitiativet har i realiteten gett upphov till så kallade ”abrogativa folkomröstningar” där medborgarna erbjuds möjligheter att ompröva den politiska majoritetens beslut. Det faktum att KF i betydligt högre utsträckning inte följt folkomröstningens utslag i när beslut redan är fattat än när frågan är under beredning pekar på att medborgarnas påverkansmöjligheter i sådana fall är lägre.

Den direkta demokratis roll i den representativa demokratin

I den svenska debatten har folkomröstningar setts som ett komplement till den representativa demokratin. Det kommunala folkomröstningsinstitutet som infördes 1977 hade en beslutsstödjande funktion i förhållande till de representativa kanalerna. De kommunala folkvalda kan utlysa folkomröstning i en fråga där de önskar höra folket och eftersom folkomröstningen är rådgivande kan de valda representanterna avgöra om de vill följa folkomröstningens resultat. Det kommunala folkomröstningsinstitutet fick en agendasettande roll när folkinitiativet infördes 1994. Medborgarna kan ta initiativ till folkomröstning och lyfta upp en fråga på den politiska dagordningen. De valda representanterna kunde kontrollera den politiska dagordningen genom att kommunfullmäktige med en enkel majoritet kunde avslå eller bifalla folkomröstning. Med det reformerade folkinitiativet har de folkvaldas kontroll över den politiska dagordningen försvagats. Som ett resultat har allt fler folkomröstningar genomförts och ett flertal av dessa har haft som

syfte att ompröva tidigare fattade beslut. Mot bakgrund av detta kan det kommunala folkinitiativet i teorin ha en beslutskontrollerande roll, det vill säga, medborgarna kan lyfta upp en fråga där det finns ett majoritetsbeslut till folkomröstning. Eftersom folkomröstningarna är rådgivande kan de valda representanterna välja om de vill följa folkomröstningens resultat.

Med det kommunala folkomröstningsinitiativet har en ny kommunal konstitutionell praxis utvecklats. De direktdemokratiska instrumenten har utvidgat medborgarnas möjligheter till deltagande och erbjudit medborgarna ett visst inflytande över den politiska beslutsprocessen. De tio år de reformerade folkinitiativet varit i kraft har även varit en läroprocess med avseende på både administration av folkinitiativet och dess roll i den lokala representativa demokratin. Insamlingen av namnunderskrifter, kontrollräkningen av dessa, samt föranstaltandet av folkomröstningen har föranlett utvecklandet av nya arbetsfunktioner i den kommunala administrationen. Dessutom har de valda politiska representanterna tvingats formulera normer för hur man ska förhålla sig till det kommunala direktdemokratiska instrumentet. När ska en folkomröstning beviljas, och inte minst, hur ska man förhålla sig till folkomröstningens resultat?

Det förstärkta folkiniciativet

Trender och erfarenheter från folkiniciativ och folkomröstningar

I rapporten kartläggs erfarenheterna av det reformerade folkiniciativet från det att det trädde i kraft i januari 2011 fram till 2023. I rapporten behandlas bland annat vilka frågor som är vanligast att folkomrösta om, hur högt valdeltagandet är, folkomröstningarnas genomslag och trender för de senaste årens folkomröstningar.

ISBN 978-91-8047-210-4

Ladda ner eller beställ på skr.se/publikationer

Post: 118 82 Stockholm | Besök: Hornsgatan 20

Telefon: 08-452 70 00 | skr.se

Sveriges
Kommuner
och Regioner